Otizmli çocuklarda sosyal beceriler

Yavuz, M., Selçuk, B., & Korkmaz, B. (2019). Social competence in children with autism. *International Journal of Developmental Disabilities*, *65, 10-19*. First online published: 4 July 2017. doi: 10.1080/20473869.2017.1346224

Social competence in children with autism

H. Melis Yavuz[1], Bilge Selçuk[2], Barış Korkmaz[3]

[1]Department of Psychology, MEF University, Istanbul, TR-34396, Turkey, [2]Department of Psychology, Koç University, Sarıyer, İstanbul, 34450, Turkey, [3]Department of Neurology, İstanbul University, İstanbul, 34098, Turkey

Objectives: This paper investigates the associations of social competence with cognitive representation and communication skills in children with Autism Spectrum Disorders (ASD), by measuring these skills in an expansive way through assessing both mental and internal-state understanding, and verbal and non-verbal communication.
Methods: The data were collected from 45 Turkish children (M_{age}=8.52 years, SD=3.05, min-max=3–14) with a diagnosis of ASD. Individual assessments were used to measure mental- and internal-state understanding. Teacher-rated scales were used to assess child's verbal and non-verbal communication skills, and social competence.
Results: The results showed that social competence, cognitive representation, verbal and non-verbal communication skills were all significantly associated, but over and above cognitive representation skills and verbal communication, non-verbal communication had a salient role in adaptive social relationships of children with ASD.
Conclusions: These findings have important applied implications for intervention studies and suggest that improvements of non-verbal communication skills in children with ASD might be important for increasing their positive social relations.

Keywords: autism, autism spectrum disorders, cognitive representation, communication skills, verbal communication, non-verbal communication, social competence, Turkish children

Otizmli çocuklar farklı alanlarda farklı derecelerde zorlanma gösterirler. Otizmin genel problemleri: Sosyal iletişim, anlama ve sözsüz iletişim becerilerini kullanmada çekilen zorluklardır. Özellikle sosyal becerilerde problem görülmektedir, bu beceriler: Pozitif ilişkiler kurmayı ve sürdürmeyi, kararlı olma ve yardımlaşma ile öznel hedefleri gerçekleştirmeyi ve sosyal durumlarda doğru tepkiyi vermeyi kapsamaktadır.

Bu çalışmada, bilişsel becerileri (erken gelişim sürecinde zihinsel ve içsel/fiziksel durumu anlama), aynı zamanda sözel ve sözel olmayan iletişim becerilerini otizmli çocuklarda olan farklılıklar olarak inceledik. Önceki çalışmalar, otizmli çocukların başkalarının zihinsel durumlarını, fiziksel durumlarını, örneğin üşümelerini veya canlarının yanmasını anlama gibi konuları yeterince incelememiştir. Bu nedenle, bu çalışmada otizmin başkalarının zihinsel ve fiziksel durumlarını anlama, aynı zamanda sözel ve sözel olmayan iletişim becerileri ile olan bağlantısını incelemekteyiz.

Başkalarının perspektifinden bakabilmek ve başkalarının davranışlarının onların zihinsel durumlarından kaynaklı olduğunu, kişinin kendisinin zihinsel durumundan farklı olabileceği Zihin Teorisi'nin başlıca noktalarındandır. Otizmli çocukların Zihin Teorisi bağlamında sorunları vardır. Zihin Teorisi, otizmli çocukları anlama konusunda en önemli noktadır. Her ne kadar otizmli çocuklar Zihin Teorisi çalışmalarında zorlansalar da bazıları diğerlerine göre daha iyi performans göstermektedirler. Yüksek Iq'lu ve zekâ geriliği bulunmayan fakat sosyal beceri konusunda ağır sorunlar yaşayan otizmli çocuklar Zihin Teorisi çalışmalarının ilk seviyelerini geçebilirler. Farklı istek durumlarını anlama çalışmaları buna bir örnektir: Bu çalışmalarda çocuğun başkasının isteğinin kendi isteğinden farklı olabileceğini anlaması

beklenir. Tabii otizmli bir çocuk normal gelişen bir çocuğa göre daha ileri yaşlarda bu çalışmayı geçebilmektedir. Araştırmalara göre Zihin Teorisi bağlamında yüksek beceriye sahip, normal gelişmekte olan çocuklarda, Zihin Teorisi bağlamında yüksek beceriye sahip olmayan çocuklara göre daha iyi sosyal becerilere rastlanmaktadır. Meta analizlerin ortaya koyduğuna göre Zihin Teorisi ve sosyal beceri göstergeleri -toplum yanlısı davranış ve akran popülerliği- arasında önemli bağlantılar bulunmuştur. Bazı çalışmalar ise, otizmli çocuklarda Zihin Teorisi bağlamında beceriler ile sosyal beceriler arasında sıkı bir bağ bulamamıştır. Aynı zamanda, otizmli çocukların Zihin Teorisi bağlamında becerileri geliştirilerek sosyal becerileri geliştirilmeye çalışılmıştır fakat her ne kadar otizmli çocuklar başkalarının zihinsel durumlarını anlama konusunda gelişim gösterseler de sosyal beceriler konusunda önemli gelişmeler gösterememişlerdir. Sonuç olarak, bu bağlantılar hakkında yapılan çalışmalar çelişkili sonuçlar ortaya çıkarmıştır, bu nedenle bu konuda gelecek çalışmalar yapılmalıdır.

Önceki araştırmalar, daha çok, otizmli çocukların Zihin Teorisi bağlamındaki becerilerde ileri seviyelerde olan, başkalarının yanlış düşüncelerini anlama çalışmalarına odaklanmışlardır halbuki Zihin Teorisi bağlamındaki beceriler çok daha farklı içeriklere sahiptir. Otizmli çocuklar gör-bil çalışmasında zorluklar göstermiştir. Bu çalışmada, çocukların başkasının davranışına göre hangi bilgiye sahip olduğunu anlaması beklenmiştir. (Örneğin, birinin bir kutunun içine bakması ve kutunun içinde duran şeyi artık bildiğini ama kutunun içine bakmayan kişinin bunu bilmediğini anlama gibi.) Başka bir çalışma ise, başkasının içsel fiziksel durumunu anlama çalışmasıdır. (Örneğin, karda oynayan bir çocuğun, ateşin başında oturan çocuğa göre daha çok üşüdüğünü anlama gibi.) Otizmli çocuklar bu çalışmalarda da zorluklar göstermişlerdir. Bu çalışmalarda, çocuklar her ne kadar zorluk göstermiş olsalar bu çalışmaları anlamlandırmaları daha ileri seviye olan başkalarının yanlış düşüncelerini anlama çalışmalarına göre daha olağandır.

Otizmli çocukların dil becerilerinde zayıflık olduğu saptanmıştır. Bu nedenle, genel olarak daha az pozitif sosyal durumlarla karşılaşmakta ve arkadaş gruplarından dışlanmaktadırlar, bunların hepsi ise bu çocukların sosyal becerilerini daha da olumsuz etkilemektedir. Otizmli çocuklarda sözel iletişim becerileri özellikle de gramer bilgisi başkalarının yanlış düşüncelerini anlama çalışmalarında olumlu sonuçlara varmalarını sağlamıştır. Otizmde, erken çocukluk dönemindeki iyi dil becerisi ileriki çocukluk yıllarında ve yetişkinlikteki sosyal becerileri iyi etkilemektedir. Sözsüz iletişim becerisi de sosyal becerileri iyi etkilemektedir. Sözsüz iletişim becerileri: Göz kontağı kurma, jestler ve ortak dikkati kapsamaktadır. Otizmde tanımlanan zorluklardan birkaçı, sözel ve sözsüz iletişim becerisinde zayıflık ve başkalarının sözsüz iletişimini yanlış anlamadır. 2-6 yaş arasında otizmi olan çocukların ortak dikkate daha çok katılabilmeleri, yetişkinlikte daha iyi sosyal beceriler ortaya çıkarmaktadır. Sözsüz becerileri geliştirebilen çalışmalar, sosyal becerilerin gelişmesine iyi yönde etki etmiştir. Biz, sözel ve sözsüz iletişimin yanı sıra görme-bilme yetisi ve içsel fiziksel durumları anlama yetisinin sosyal beceriler ile olumlu bağlantılar içinde olacağını iddia ediyoruz.

Bu çalışmada, otizm tanısı almış 56 Türk çocuk, çocukların anneleri ve öğretmenlerinden bilgi toplanmıştır. Daha sonra çeşitli nedenlerden dolayı, yalnızca 45 çocuk çalışma için dikkate alınmıştır. Çocukların neredeyse 75%'i 3 yaşından önce otizm tanısı almıştır ve

57%'si tanı aldığı yaşta özel eğitim almaya başlamıştır. Katılımcı olan tüm çocuklar özel eğitim yerlerinde eğitim almaktadır. Çocukların hiçbirinin anne babası boşanmamıştır. Çocukların çoğu düşük veya düşük-orta seviyedeki sosyoekonomik ailelerden gelmektedir, katılımcı ailelerin 50%'lik kısmı, aylık kazanç olarak 1500 TL'nin altında para kazanmaktadır. Katılımcılar bir üniversite hastanesi ve yedi eğitim merkezinden seçilmiştir. Annelerden demografik bilgilerin doldurulması istenmiştir ve çocuğu en uzun süredir tanıyan, özel eğitim veren öğretmenin ise sosyal beceri (Yardımlaşma ve kendine güvenme konusunda 11 soru.), sözel ve sözsüz iletişim yetisi envanterlerini doldurulması beklenmiştir. İçsel fiziksel durum ve zihinsel durumu anlama becerilerini ölçen çalışmalar ise bayan bir araştırmacı tarafından çocuklara yaptırılmıştır.

Çocukların zihinsel durumları anlama yetisi görme-bilme çalışması ile ölçülmüştür. Bu çalışmada, çocuklar 5 farklı kutu görmüştür ve çocuklara her kutunun farklı bir objeyi içerdiği söylenmiştir. Aynı zamanda, çocuklara biri kız biri erkek oyuncak bebekler tanıtılmıştır, isimlerinin Zeynep ve Ali olduğu söylenmiştir. Daha sonra bir oyuncak bebek kutunun içine baktırılmıştır, diğer oyuncak bebek ise kutuyu havaya kaldırmış ama kapağını açmamıştır yani kutunun içindekini görmemiştir. Bunun sonucunda araştırmacı, çocuklara hangi oyuncak bebeğin kutunun içindekini gördüğünü sormuştur. Aynı çalışma 5 kere farklı kutu ve içinde farklı objelerle tekrarlanmıştır. Diğer bir çalışmada ise, gözlemlenemeyen içsel fiziksel durumların anlaşılması beklenmiştir, örneğin, yorulmak, üşümek hasta olmak gibi. Otizmli çocuklarda, içsel fiziksel durumu anlama yetisini ölçmek için çocuklara bir önceki çalışmadaki oyuncak bebekleri içeren 6 farklı hikaye anlatılmıştır. Hikaye ve sorulardan biri şu şekildedir: "Dışarda kar yağıyordur ve Zeynep kardan adam yapmak için dışarı çıkar, Ali ise içerde kalır ve ateşin dibinde kitap okur. Hangisi üşümüştür?" Çocukların sözel ve sözsüz iletişim becerilerini ölçmek için ise, çocukların öğretmenlerinden çocuğun engelleri, davranışları ve becerileri konusunda bir ölçek doldurmaları istenmiştir. Bu ölçek çocuğun farklı alanlardaki gelişimsel yaşını ölçmektedir, örneğin dil ve anormal davranışlar alanı. Otizmli çocuğun sözsüz iletişimi anlama becerisini ölçmek için 2 farklı madde doldurulmuştur, bu maddeler çocuğun jestler ve vücut hareketlerini anlamasına yöneliktir. Otizmli çocuğun sözsüz iletişimi kullanma becerisi ise 4 farklı madde ile ölçülmüştür, bu maddeler çocuğun jestleri ve vücut hareketlerini taklit etmesini kapsamaktadır.

Araştırma sonuçlarımıza göre, daha iyi iletişim becerilerine sahip ve başkalarının içsel durumlarının daha farkında olan otizmli çocuklar sosyal becerilerde daha başarılıdır. Bu çalışmada, daha alt seviyedeki farkındalıkları ölçmeye çalıştık ve daha önceki bulgularla uyumlu olarak, başkalarının içsel durumlarının farkında olmanın başkalarıyla pozitif ilişkiler kurmaya yeterli olmadığı sonucuna vardık. Aynı zamanda, başkalarının zihinsel durumlarını laboratuvar ortamında anlamaya çalışmayı başarılı bir şekilde gerçek sosyal ortamlara taşımak veya Zihin Teorisi bağlamındaki eğitici müdahalelerin sağladığı beceriyi doğal ortamlara aktarmanın otizmli çocuklar için biraz zorlayıcı olabileceği kanısındayız. Otizmli çocukların sözel iletişiminin Zihin Teorisi bağlamındaki beceriler ile oldukça bağlantılı olduğu ortaya çıkmıştır. Bu sonuca göre, otizmli çocukların başkalarının yanlış düşüncelerini anlama çalışmalarını başarıyla tamamlayabilmeleri için yüksek derecede sözel iletişim becerilerine sahip olmaları gerekmektedir. Daha önceki çalışmalarla uyumlu olarak, otizmli çocukların sözsüz iletişim becerilerini anlaması ve kullanması (Jestleri anlama ve kullanma, yüz

ifadelerini anlama ve kullanma, iş birliği, kendine güvenme/kararlılık vs.) olumlu sosyal davranışlar ve sosyal ilişkilerdeki başarılar ile bağlantılı olduğu sonucuna vardık. Daha önceki müdahale çalışmalarına göre, sözsüz iletişimi güçlendirici çalışmalar otizmli çocukların ortak dikkat yetisi ve jest kullanımını kazanmalarını sağlayabilir, bunların hepsi sosyal yetkinlik için önemlidir. Başkalarının sözsüz iletişimini anlamak, başkalarının istek ve ihtiyaçlarını anlamayı sağlar böylece sosyal yetkinlik yükselmiş olur. Empati yapabilmek de çoğu zaman bir başkasının sözsüz iletişimini anlamaya dayanır. Otizmli çocukların sözsüz iletişimi anlaması ve ihtiyaçlarını belirtmek için bunu kullanması olumlu sosyal ilişkiler doğuracaktır. Bir araştırmaya göre, otizmli 2-3 yaşındaki çocuğun sözsüz jest kullanması, 9 yaşındaki olumlu sosyal davranışları ile bağlantılıdır. Bu gibi araştırma sonuçları ile uyumlu olarak, otizmli çocukların sosyal ilişkileri için sözsüz iletişimin sözel iletişimden daha önemli olduğu sonucunu bulduk. Bu araştırmamızda, sözel ve sözsüz iletişimin oldukça güçlü şekilde birbiri ile bağlantılı olduğunu ve aynı zamanda, bilişsel örüntüleri anlama ile de oldukça bağlantılı olduklarını gördük. Sonuç olarak, bu çalışma otizmli çocukların başkalarının içsel durumlarını anlamasının ve iletişim becerilerinin öneminin gösterilmesi açısından önemlidir; Aynı zamanda, otizmli çocukların sosyal iletişim yetisini arttırıcı terapötik müdahaleler için sözsüz iletişimin sözel iletişime göre daha önemli bir yer tuttuğu bulgusunu sunmaktadır.